

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 34, Şubat 2019, s. 54-70

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.16990/SOBIDER.4794>

Doç. Dr. Şenay ÖZDEMİR GÜMÜŞ

Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, belit33@mersin.edu.tr

OSMANLI DEVLETİ'NİN AKDENİZ'DE KIŞ MUHAFAZASI¹

Özet

Osmanlı donanması her yıl *mevsim-i derya* olarak adlandırılan dönemde Akdeniz seferini gerçekleştirmekteydi. Genellikle Mayıs ayının başlarından, Ekim ayının sonlarına kadar devam eden bu seferin ana amacı düşman, korsan ve deniz haydutlarının saldırılarına karşı Osmanlı sularının ve kıyılarının güvenliğinin sağlanmasıydı. Donanma hava koşullarının bozulmaya başladığı sonbaharda merkez üssüne, İstanbul'daki Tersane-i Amire'ye geri dönmekteydi. Ancak düşman ve korsan gemilerinin Osmanlı gemi ve kıyılarına yönelik saldırı tehdidinin bundan sonra kış mevsiminde de devam ediyor olması donanmanın Tersane-i Amire'ye döndüğü dönemde ayrı bir muhafaza tedbirinin hayata geçirilmesini gerektirmekteydi. Osmanlı Devleti bu amaçla, kış muhafazası için Akdeniz'e ayrıca gemiler görevlendirmekteydi. Bu bildiride Osmanlı Devleti'nin Akdeniz sularının korunması için kış muhafazasını nasıl gerçekleştirdiği açıklanmaktadır. Çalışmada ne tür gemilerin kış muhafazasıyla görevlendirildiği, bu gemilerin nasıl hazırlandığı, kış muhafazasının özel olarak belli bölgelerde yoğunlaşp yoğunlaşmadığı gibi sorulara cevap verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Akdeniz, Donanma, Kış Muhafazası

WINTER DEFENCE OF THE OTTOMAN STATE IN THE MEDITERRANEAN

Abstract

Each year, the Ottoman navy made her Mediterranean operation in the period called *mevsim-i derya* (maritime season). This operation generally started by

¹Bu makale Ankara'da düzenlenen *Uluslararası Düünden Bugüne Türkiye'de Jandarma ve Sahil Güvenlik Sempozyumu (02-04 Mayıs 2018)*'nda sunulmuş olan bildirinin genişletilmiş halidir.

the beginning of May and continued until the end of October. The aim of this operation was to secure the Ottoman waters and coasts against the enemies, corsairs and the pirates. The Navy was returning to the Tersane-i Amire, its central base in Istanbul in the fall when the weather conditions was starting to become bad. However, enemy and corsair ships continued to threaten the Ottoman ships and coasts also in the winter. This in turn, necessitated another defence mechanism in the period where the navy was in the Tersane-i Amire. For this purpose, the Ottoman State assigned additional ships in the Mediterranean for the winter defence. This study investigates how the Ottoman State realized the winter defence for defending the Mediterranean waters. The study answers to the questions such as which type of ships were assigned for the winter defence, how these ships were prepared for the defence, whether certain areas were focussed or not.

Keywords: Ottoman State, Mediterranean, Navy, Winter Defence

GİRİŞ

Hava koşullarının denizcilik açısından daha uygun olması nedeniyle ilkbahar ve yaz ayları denizcilik mevsimi olarak kabul edilen, deniz trafiğinin arttığı dönemlerdi. Deniz trafiğinin canlandığı bu dönemde aynı zamanda ticaret gemilerini hedef alan korsan ve deniz haydutlarının saldırıları da artmaktaydı. Osmanlı Devleti bu saldırılara karşı sularında yolculuk yapan gemileri ve kıyılarını korumak üzere deniz mevsiminde (*mevsim-i derya*) donanmasını Akdeniz seferine çıkarmaktaydı.² Donanma-yı Hümayun'un her yıl düzenli olarak gerçekleştirdiği sefer yaklaşık olarak *ruz-ı Hızır*dan (6 Mayıs) *ruz-ı Kasım*a kadar devam etmekteydi. Kasım ayının gelmesiyle birlikte deniz mevsiminin bitmesinin ardından donanma İstanbul'a, Tersane-i Amire'ye dönerdi. Ancak korsan veya deniz haydutlarının saldırılarının kış mevsiminde de devam etmesi, *ruz-ı Kasım* ile *ruz-ı Hızır* arasında kalan dönemde Akdeniz'in güvenliğini sağlamak üzere tedbir alınmasını gerektirmekteydi. Korsanların yanı sıra savaş dönemlerinde kış aylarında düşman gemilerinin de saldırıları bu dönemlerde kış muhafazasının önemini daha çok arttırmaktaydı. Bu tehlikeler karşısında Osmanlı Devleti mevsim-i deryada olduğu gibi kış aylarında da Akdeniz'e *şita muhafazası* için gemiler görevlendirmekteydi. Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin *ruz-ı Kasım* ile *Ruz-ı Hızır* arasında kalan dönemde Akdeniz'de güvenliği nasıl sağladığı sorusu 18. yüzyıla ait örneklerden hareketle cevaplanmaktadır. Böylece Osmanlı Devleti'nin Akdeniz muhafazası yaz ve kış mevsimleriyle birlikte bütün olarak değerlendirilebilecektir.

Mevsim-i Derya ve Osmanlı Donanmasının Akdeniz'de Yaz Seferi

Denizcilik bilgi ve teknolojisindeki gelişmeler denizcilik mevsiminin süresini antik çağdan modern dönemlere kadar uzatmıştır. Antikçağda, M.Ö. 8. yüzyılda Yunanistan'da denizin 21 Haziran-10 Ağustos arasında güvenliği olduğu kabul edilmekteydi. M.Ö. 4. yüzyılda ise deniz mevsimi olarak kabul edilen takvim aralığı Nisan-Ekim aylarını içerecek şekilde uzamıştı.³ Donanma-yı Hümayun'un Akdeniz'de Osmanlı sularının güvenliğini sağlamak üzere

² Uzunçarşılı, Osmanlı donanmasının her yıl ilkbaharda Akdeniz seferine çıkmasının 1502 yılında, II. Beyazıt zamanında adet halinde geldiğini yazmaktadır, bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988, sf. 437.

³ John H. Pryor, *Akdeniz'de Coğrafya, Teknoloji ve Savaş, Araplar, Bizanslılar, Batılılar ve Türkler*, (Çev. Füsün Tayanç-Tunç Tayanç), Kitap Yayınevi, İstanbul 2004, sf. 96-97.

gerçekleştirdiği yaz seferleri tarihsel olarak yıldan yıla bazı küçük değişiklikler gösterse de ruz-ı Hızır ile ruz-ı Kasım tarihleri arasında gerçekleşmekteydi. Donanmanın 1775 ve 1776 yıllarına ait seyir kayıtları yaz seferinin İstanbul'da gemilere flandra çekilmesiyle başlayıp, sefer sonunda tekrar Tersane-i Amire'ye dönmeleriyle son bulmaktadır. Bu yıllara ait seyir kayıtlarına göre 1775 yılında 11 Nisanda başlayan sefer 19 Kasımda sonlanmış; 1776 yılında ise 20 Nisan-23 Kasım tarihleri arasında gerçekleştirilmişti. Ancak Tersane-i Amire'de donanma gemilerine bayrak çekilmesinden sonra gemilerin hareket ederek Çanakkale Boğazı'na ulaşmaları birkaç haftalık bir süreyi almakta, sonuç olarak Akdeniz'e açılmaları Mayıs ayını bulmaktaydı. Nitekim donanma 1775 yılı seferinde 26 Nisanda, 1776 yılında ise 7 Mayıs'ta Gelibolu'ya ulaşmıştı. Dönüş yolculuğunda da donanmanın Çanakkale Boğazı'na gelmesi ile İstanbul'a dönmesi arasında birkaç hafta geçmekteydi. Donanmanın 1775 yılında Akdeniz seferini tamamlayarak Nağra Burnu'na gelmesi 11 Kasımı bulurken, 1776'da ise buraya 2 Kasımda ulaşılmıştı.⁴ Donanmanın Akdeniz seferine ayrıca Cezayir-i Bahri Sefid (Kaptan Paşa) Eyaleti'nin derya beyleri hazırladıkları gemileriyle birlikte ve ihtiyaç halinde Cezayir, Tunus, Trablusgarp eyaletlerinin gemileri de katılırlardı.⁵

18. yüzyılda Karadeniz'deki Rus tehdidi bu denizin güvenliğini de Akdeniz kadar önemli hale getirmişti. Karadeniz'de Rus tehdidinin arttığı dönemlerde donanmanın önemli bölümü buraya gönderilmekteydi. Örneğin 1 Mart 1704 tarihinde Kaptan Küçük Osman Paşa 17 çektiri ve kapudane kalyonuyla birlikte 10 kalyondan oluşan donanmayla Karadeniz muhafazasına görevlendirilirken Akdeniz muhafazasına 5 derya beyi gemisi ve 5 kalyon atanmış; ertesini yıl da Karadeniz'e 19 çektiri ve 10 kalyon, Akdeniz'e ise 6 kalyon gönderilmişti.⁶

Donanmanın sefere hareketinden önce kaptan-ı deryaya görev yazısı gönderilmekteydi. 1766 yılında Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa ile 1782 yılında Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa'ya gönderilen emirlerin içeriği birbirinin aynıdır. Bu emirlere göre Akdeniz seferinde Osmanlı sularında yolculuk yapan tüccar ve müstemenler ve özellikle de Mısır'a gidip gelen gemiler *eşkıya-yı korsandan* korunacaktı. Adalardaki, sahildeki halkın emniyetleri için donanma kaptanları donanmanın kalyon ve çektirileriyle *eyyam-ı seyfde* Akdeniz'e çıkarak adalar arasında ve diğer Osmanlı sularında dolaşarak *korsan ve izbandidleri* yakalayacaklardı. Donanmanın hareket sahası ise boğazdan çıktıktan sonra adalar arası, sahiller ve Mora'nın açıklarına kadar olan alanı kapsamaktaydı. Sefer boyunca özellikle korsan eşkıyası ve izbandidlerin olduğu yerler araştırılarak üzerlerine gidilecek veya gemi gönderilecek, gereken tedbirler alınacaktı.⁷

⁴ Donanmanın bu tarihlere ilişkin seyir kayıtları için bkz. Şenay Özdemir, "Osmanlı Donanmasının Bir "Seyir Defteri" ve XVIII. Yüzyıl Osmanlı Denizciliğine İlişkin Bazı Gözlemler", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXIV, S. 37, Y. 2005, ss. 113-163.

⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, sf. 421-422.

⁶ Mehmet Topal, *Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, Nusretnâme (Tahlil ve Metin (1106-1133/1695-1721))*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2001, sf. 662, 674-675. 1710 yılı deniz mevsiminde Rusya tehlikesinden dolayı Kaptan-ı Derya 18 çekdiri ve altı kalyonla Karadeniz'e gönderilirken, Akdeniz'e altı kalyon gönderilmişti, bkz. *a.g.t.*, sf. 726.

⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Bahriye 627. 1782 yılına ait emirde donanmanın 29 Nisan pazartesi günü hareket etmesi belirtilmekteydi, BOA, Cevdet Bahriye 11729 (Nisan 1782). Donanmanın Akdeniz seferi sırasında korsan takibi konusundaki başarılarına dair örnekler için bkz. Yusuf Alperen Aydın, "18. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Ege (Adalar) Denizi ve Doğu Akdeniz'e Yönelik Güvenlik Parametreleri", *Osmanlı Araştırmaları*, XLV, 2015, sf. 169-173.

Sefer döneminin sonunda da benzer şekilde donanmanın İstanbul'a gelmesi için bir emir gönderilmekteydi. 1708 yılında Kaptan-ı Derya Moralı Aşçı İbrahim Paşa komutasındaki donanmanın Akdeniz seferi 3 Mayıs günü başlamış ve 24 Ekimde donanma gemilerinin Tersane-i Amire'ye dönmeleriyle son bulmuştu.⁸ Eylül ayının sonlarında Kaptan-ı Derya İbrahim Paşa'ya donanmanın İstanbul'a dönmesi iznini içeren bir emir gönderilmişti. Bu emirde, ruz-ı Kasımın yaklaşmış olması nedeniyle bundan sonra donanmanın Akdeniz'de kalmasını gerektiren bir iş kalmadığından yaz seferine çıkan donanmadaki 5 kalyon ile Mısır güzergahı için görevlendirilen 2 kalyonu ticaret gemilerini eşkıyadan korumak üzere Akdeniz'de bırakarak, tamir ve bakımlarının yapılması için donanmadaki çektirilerle birlikte Tersane-i Amire'ye gelmesi belirtilmekteydi.⁹

18. yüzyılda Osmanlı donanmasında yelken dönemi başlamış olmakla birlikte kalyonların yanında çektiri yani kürekli gemiler hala önemli bir yer tutmaktaydı.¹⁰ Ancak 1708 yılında Kaptan-ı Derya İbrahim Paşa'ya gönderilen emirde olduğu gibi kürekli gemiler daha erken tarihlerde seferini tamamlarken kış mevsiminin zorlu hava koşullarına karşı kürekli gemilere kıyasla daha dayanıklı olan kalyonlar Akdeniz'de bir süre daha muhafaza görevlerine devam etmekteydiler. 1709 yılında Kaptan-ı Derya İbrahim Paşa 17 çektiri ile çıktığı Akdeniz seferini 24 Eylülde tamamlamışken bundan bir ay sonra 24 Ekimde miri kayonlar *harbi kefereden* aldıkları 3 kalyon ve bir *şehitiye*¹¹ ile Tersane-i Amire'ye dönmüşlerdi.¹² Nitekim yaz seferinin sona ermesinin ardından Akdeniz'de önemli ticari güzergahları korumak için kış gemileri gelene kadar donanma kalyonlarından bazıları muhafaza görevlerini sürdürmekteydiler. Donanmanın yaz seferinin sonuna yaklaştığı dönemler özellikle İstanbul'un iâşesi için önemli olan zahirenin temin edildiği bölgelerden biri olan Selanik ve çevre limanlarıyla İstanbul arasında buğday taşıyan gemi trafiğinin yoğun olduğu bir döneme denk geliyordu. Hava koşullarından etkilenmemeleri için zahire nakleden gemilerin Kasımdan önce bu nakliyatı tamamlamaları beklenmekteyse de bu her zaman mümkün olmamaktaydı.¹³ Bu dönemde korsan saldırılarının Selanik-İstanbul güzergahı üzerinde yoğunlaşması nedeniyle özellikle bu bölgede tedbirler arttırılmaktaydı. 1732 yılında Akdeniz muhafazasında olan miri kalyonlar kaptanı kapudane-i hümayun kaptanına zahire gemilerinin Selanik taraflarından güvenle İstanbul'a gelmeleri için korsanlardan korunmalarını sağlamak üzere donanma kalyonlarından 2 tanesinin görevlendirmesi emredilmişti.¹⁴ 1742 yılında da Akdeniz seferini yapan donanma gemilerinin deniz mevsimi geçmeden Tersane-i Amire'ye dönmeleri için Ekim

⁸ Topal, *Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa*, sf. 706-707.

⁹ BOA, Cevdet Bahriye 8811.

¹⁰ Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyıldan itibaren donanmada kürekli gemiler yerine yelkenli gemi kullanımına geçiş sürecinin değerlendirilmesi için bkz. İdris Bostan, *Osmanlılar ve Deniz*, Küre Yayınları, İstanbul 2007, sf. 37-52; Yusuf Alperen Aydın, *Sultanın Kalyonları, Osmanlı Donanmasının Yelkenli Savaş Gemileri (1701-1770)*, Küre Yayınları, İstanbul 2011, sf. 19-28; Tuncay Zorlu, *Osmanlı Ve Modernleşme III. Selim Dönemi Osmanlı Denizciliği*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, sf. 19-32.

¹¹ Şehitiye yelkenli bir savaş gemisi olup boyu 28 metreye ulaşabilmekteydi, bkz. Bostan, *Osmanlılar ve Deniz*, sf. 170.

¹² Topal, *Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa*, sf. 716, 720-721.

¹³ 1750 yılında Selanik, Galos gibi limanlarda hazırlanan hintayı kış gelmeden İstanbul'a nakletme görevi miri fırkate kaptanlarına başbuğ atanan İstanköylü İbrahim Kaptan'a verilmişti. Ancak Kasım ayıyla şiddetli kış mevsiminin gelmiş olmasına rağmen henüz İstanbul'a gönderilmemesi nedeniyle İbrahim Kaptan'a hintayı bir an önce İstanbul'a ulaştırması için emir gönderildi, BOA, Cevdet Bahriye 11256 (Kasım 1750).

¹⁴ BOA, 143 Numaralı Mühimme Defteri, sf. 85, (Ekim 1732).

ayı başında Kaptan-ı Derya Mustafa Paşa'ya emir gönderilmişti. Mustafa Paşa'ya aynı dönemde gönderilen bir başka emirde ise Kudüs'teki bazı binaların tamiri için gerekli keresteyi Yafa iskelesine nakledecek bir tüccar gemisinin Rodos'tan itibaren korunması için donanma kalyonlarından bir tanesini görevlendirmesi belirtilmekteydi.¹⁵ 1789 yılı Kasım başlarında Akdeniz donanması başbuğu Tersane-i Amire kethüdası Seyyid Ahmet'e, Akdeniz sahilindeki iskelelerden İstanbul'a zahire getirecek gemilerin korsan tehlikesi çekmeden gelebilmeleri için İstanbul'da kış gemileri hazırlanıncaya kadar maiyetindeki beylik sefinelerinden bir tanesini birkaç kırlangıcın da refakatiyle Selanik suları ve çevresine göndererek bölgede güvenliğin sağlanması emredilmişti. Bu gemilerin kaptanları kendilerinin yerine *kış gemileri* gelene kadar görevlerine devam ederek bölgeden ayrılmayacaklardı.¹⁶ Bu emir ertesi yıl 4 Eylül 1791'de tekrarlanmıştı.¹⁷

Olumsuz hava koşullarına karşı dayanıklılıkları kış aylarında kullanımlarına olanak sunsa da belli bir süre denizde kalan kalyonların bu süre zarfında yıpranarak bakıma ihtiyaç duymaları, eksikliklerinin giderilerek bir sonraki sefere hazırlanmaları görevlerinin belli bir tarihte sona ermesini gerektirmekteydi. Nitekim 1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Akdeniz'deki Rus gemilerinin saldırıları, 1791 yılında donanmanın yaz seferinin uzayarak 8 ayı bulmasına neden olmuştu. Ancak donanmanın altı aylık bir süre için hazırlık yapmış olması nedeniyle görev süresinin uzaması bazı sıkıntıları da beraberinde getirmişti. 8 ayın sonunda, Aralık başlarında Çanakkale Boğazı'na gelerek İstanbul'dan tersaneye dönüş için emir bekleyen 15 donanma gemisinde 6 aylık olarak verilmiş olan peksimetin tüketilmesinden sonra Mora valisi aracılığıyla temin edilen 50 kantar peksimet de bittiği gibi gemilerdeki bütün zahire de tüketilmiş olup ayrıca donanma gemilerinin çoğu su almış durumdaydı.¹⁸

Yaz seferini tamamlayarak tersaneye dönen donanma gemileri burada kontrol edilmekte böylece hem gemilere sefer çıkarken verilen malzeme, mühimmat ve leventlerin yoklaması yapılmakta hem de tamire ihtiyaç duyulan gemiler belirlenmekteydi.¹⁹ Yaz seferinin sona ermesiyle donanma gemileri İstanbul'a dönerken sefer boyunca donanmaya eşlik etmiş olan derya beylerinin de çekirtileriyle (bir sonraki yılın yaz seferine katılmak üzere ilkbaharda Tersane-i Amire'de hazır bulunmak koşuluyla) kışlaklarına çekilmelerine izin verilmekteydi.²⁰

Akdeniz'de Kış Muhafazası

Korsan saldırılarının donanmanın İstanbul'a dönüşünden sonra da devam ediyor olması Akdeniz'in güvenliği konusunu her zaman gündemde tutmaktaydı. Bunlara savaş yıllarında Osmanlı sularındaki düşman gemilerinin saldırıları da eklenmekteydi. Nitekim 18. yüzyılın sonlarında yaşanan Osmanlı-Rus savaşları sırasında Akdeniz'deki Rus gemileri Osmanlı gemi

¹⁵ Yahya Koç, *149 Numaralı Mühimme Defteri (1155-1156/1742-7143) İnceleme-Çeviriyazı-Dizin*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2011, sf. 345-346.

¹⁶ BOA, Cevdet Bahriye 7747.

¹⁷ BOA, Cevdet Bahriye 5792.

¹⁸ BOA, Hatt-ı Hümayun (HAT) 8666 (Aralık 1791). 1789 yılında boğazdaki kalyonların kışın da görevlerine devam edecek olmaları nedeniyle gemilerde sayıları eksilen kalyoncuların tamamlanması için Hüdavendigâr sancağından yeni kalyoncu hazırlanması emredilmişti, BOA, Ali Emiri, Sultan Selim III 3736 (Ocak 1789).

¹⁹ Buna dair 18. yüzyılın ilk yarısında yapılan düzenlemeler için bkz. Aydın, *Sultanın Kalyonları*, sf. 36-48.

²⁰ Koç, *a.g.t.*, sf. 396.

ve kıyılarına saldırılarını kış aylarında da devam ettirmekteydi. 1789 yılı Kasımında donanmanın Akdeniz'den ayrılmasından sonra bir Malta ve Rus gemisi Nakşa-Pare'ye saldırmışlardı.²¹ Ertesi yıl 5 Şubat 1790'da ise yine bazı Rus gemileri Selanik-Edirne civarında zahire taşıyan birkaç gemiye saldırmışlardı.²² Rusya'yla savaş dönemlerinde sadece Akdeniz'e değil Karadeniz'e de kış dönemi için muhafaza gemileri gönderilmekteydi.²³

Salyaneli Gemilerin Kış Muhafazası

Osmanlı Devleti'nin kış mevsiminde Akdeniz'in güvenliğini sağlamak üzere aldığı tedbirlerden biri kaptanlarının maaşlarını hazineden yıllık (salyane) usulüyle aldığı firkate²⁴, kırlangıç²⁵ gibi küçük gemileri görevlendirmektir. Bu gemiler korsan ve deniz haydutlarına karşı özellikle belli bölgelerin korunmasıyla görevliydi. Örneğin Midilli'de korsanların çok dolaştığı bölgede güvenliği sağlamak üzere Suğra limanında bir kale inşa edilmesi buradaki tüccar kayıklarının emniyetle limana girip çıkmalarını sağlamıştı. Ancak bu kalenin 40-50 mil açıklarında korsanların çok olması nedeniyle “*Bahr-ı sefid muhâfazasına mahal be mahal me'mûr olan firkatelerin her biri me'mûr oldukları mahallin hudûdlarını muhâfaza ile meşgul olmalarıyla Selanik ve Eğriboz ve Anaboli ve Koron körfezlerinde muhâfaza oldukları misillü*” Suğra açıklarını da korsanlara karşı korumak üzere yaz-kış bu kalede olmak şartıyla 1760 yılında Mehmet Reis adlı firkate kaptanı atanmıştı.²⁶ Bu örnekte de olduğu gibi salyaneli gemilerin görev süresi ise sadece yaz aylarıyla sınırlı olmayıp yaz-kış, bütün bir yılı içermekteydi ki bu durum bir başka belgede “*Bahr-i sefidde geşt û güzâr iden korsan ve eşkıyâ makulelerinin men' ve def'inde üss-ı esâs sâliyâneli firkate ve kırlangıçların seyfen ve şitâen ale'd-devâm adalar arasında gezüb buldukları eşkıyâyı ahz u girift eylemeleri*” şeklinde ifade edilmektedir.²⁷ Ancak zaman zaman bunun istisnaları olabiliyordu. Örneğin 1740 yılında Girit sahillerinin muhafazasına atanan Seyyid Mehmet Kaptan'ın bu görevi “*eyyam-ı seyfe mevkuf*”tu.²⁸

1732 yılında Antalya ve civarını korsandan korumakla görevli Osman Kaptan'ın görevine son verilerek salyanesinin Mora'da Balyabadra çevresini korumak üzere Mehmet Kaptan'a verilmesi üzerine kent halkının, Antalya ve çevresinin korsanların geçiş güzergahlarında olduğu gerekçesiyle Osman Kaptan'ın yeniden salyaneye atanması yönündeki

²¹ BOA, Cevdet Bahriye 750 (Kasım 1789).

²² BOA, Cevdet Bahriye 2608 (Şubat 1790).

²³ 1772 yılında Aşık İsmail Kaptan'ın pergendesi Karadeniz Boğazı hisarında 9 Kasım 1771-5 Mart 1772 tarihleri arasında 4 ay boyunca kış muhafazasıyla görevlendirilmişti, Ali Emiri, Sultan Mustafa III 27643 (Nisan 1772). 1789 yılında Burc-ı Zafer ve Necm-i Zafer kalyonları Karadeniz'e kış muhafazası için görevlendirilmişti, D.BŞM.KNK.d. 15834 (Ocak 1789).

²⁴ Firkate kürekli donanma gemilerinin en küçüğüdür, bkz. Bostan, *Osmanlılar ve Deniz*, sf. 127.

²⁵ Sığ sularda kullanılan ince donanma gemilerinden küçük bir savaş gemisidir, bkz. Bostan, *Osmanlılar ve Deniz*, sf.136.

²⁶ Mehmet Reis o dönemde Selanik, Kızılhisar, Bodrum gibi bölgeleri korumakla görevli kaptanların aldığı 4 yük akçenin aksine “*nısf salyane*”yle yani 2 yük akçeyle atanmıştı. Mehmet Kaptan ayrıca firkatesini kendi parasıyla inşa edecekti, BOA, Cevdet Bahriye 5505 (Mart 1760). Yük, yüz bin akçeye karşılık gelen mali bir terim, bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1993, sf. 639.

²⁷ BOA, Cevdet Bahriye 500 (Tarihsiz).

²⁸ Seyyid Mehmet Kaptan'ın salyanesi 2500 kuruştur, BOA, Cevdet Bahriye 9933.

talepleri²⁹ salyaneli gemilerin bölgesel korumada başarılı bir uygulama olduklarına örnek olarak verilebilir.

18. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti'nin Rusya ve Fransa'yla savaştığı yıllara ait örneklerden Akdeniz muhafazasında salyaneli gemilerden savaş dönemlerinde daha etkin şekilde yararlandığı anlaşılmaktadır. Osmanlı donanmasının Rus filosu tarafından 1770'te Çeşme'de imha edildiği Osmanlı-Rus Savaşı (1768-1774) sırasında, 1771 yılında Akdeniz muhafazası için 18 miri firkate kaptanı atanmıştı.³⁰ Bu gemiler Rodos, İstanköy, Sisam boğazları ve Mısır sularını koruyacaklardı.³¹ 1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı'nda ise Akdeniz'de Rusya bayrağıyla korsanlık yapan gemiler Osmanlı sularında yaz ve kış dönemlerinde ciddi bir tehlike yaratmışlardı. Nitekim 1789 yılında tersane kethüdası ve donanma başbuğu Ahmet Paşa'ya gönderilen emirde Akdeniz'de dolaşan korsan ve eşkiyaya karşı salyaneli firkate ve kırlangıçların yaz-kış devamlı adalar arasında gezerek buldukları eşkiyayı yakalamakla görevli oldukları, bu firkate ve kırlangıçların kış mevsiminde devamlı muhafaza görevlerini yerine getirerek emir verilmedikçe kışlaya dönmemeleri, Akdeniz'de korsanlık şikayeti duyulmayacak şekilde adalar arası ve diğer sahilde yolculuk yapan Osmanlı'nın tüccar gemilerinin emniyetlerinin sağlanması hususları belirtilmekteydi. Ruz-ı Kasım ile birlikte donanmanın İstanbul'a dönüşünden sonra da Akdeniz'deki korsan gemilerinin saldırıları devam ettiğinden kış vaktinde dahi Akdeniz sahil ve adalarının korsandan korunması ve kış için gemiler hazırlanarak gönderilinceye dek gerek ada gemileri ve gerek Akdeniz'deki donanmayla kış muhafazasına atanan salyaneli çamlıca ve diğer gemilerle gereken yerlerin muhafazasına dikkat edilecekti.³² 1790 yılında Akdeniz muhafazasına Mustafa Paşa'nın komutasında 9 kırlangıç ve bir şehtiye görevlendirilmiş ve kış günleri Akdeniz'i korumak şartıyla gemilerini teçhiz ederek, personelini hazırlamaları için kaptanlara salyaneleri verilmişti.³³ 1795 yılına ait bir belgeye göre Akdeniz'deki miri salyaneli kırlangıç kaptanları kış döneminde sahiller ve adalarda tüccar ve zahire kayıklarını Malta korsanlarından ve izbandidlerden koruma görevlerini ikişer ikişer gezip birbirine koruyarak yapacaklardı.³⁴ Fransa'nın Mısır'ı işgaliyle başlayan savaş döneminde salyaneli gemiler Akdeniz'de oldukça geniş bir bölgeyi içeren alanda görevlendirilmişlerdi. 1799 yılında Girit'te Hanya ve Kandiyeye atanmış iki salyaneli gemi ile iki şehtiye Girit'ten Arabistan kıyılarına ve oradan Granbosa, Pire ve Petre'ye kadar olan hatta daima karakol yaparak Fransız donanmasının İskenderiye tarafına gitmesi halinde durumu donanmaya haber vereceklerdi.³⁵

Salyaneli gemilerin personelinin görevleri boyunca tükettikleri peksimet devlet tarafından verilmekteydi.³⁶ Ancak 1791 tarihli bir belgede belirtildiği gibi salyaneli firkate ve

---

²⁹Antalya halkının bu istekleri kabul edilerek Osman Kaptan yine Antalya ve çevresini korumak üzere atanmıştı, BOA, Cevdet Bahriye 6895 (Ekim 1732).

³⁰ BOA, Cevdet Bahriye 914 (Eylül 1771).

³¹ BOA, Cevdet Bahriye 9710 (Ocak 1771).

³² BOA, Cevdet Bahriye 7343 (Yıl 1789).

³³ BOA, Cevdet Bahriye 11345 (Ekim 1791).

³⁴ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA), E 5422/12 (Mayıs 1795).

³⁵ BOA, Cevdet Bahriye 4073 (Şubat 1799).

³⁶ Kavala, Selanik kaleleri ve çevresini muhafazayla görevli firkate kaptanlarına 10 Ocak 1695'ten 31 Aralık 1695'e kadar miriden verilen peksimet 210 kantardı, BOA, İbnül Emin Bahriye 1026 (Mayıs 1695).

kırlangıçların yaz-kış eşkiya ve izbandidlere karşı görevlerini devam ettirmeleri gerekmeğe de bu gemilerin salyane ve peksimetlerinin altı aylık bir süre için verilmiş olması, altı aydan sonra bunların görevlerini bırakmalarına neden olmakta bunu fırsat bilen korsanlar da saldırılarını arttırmaktaydılar.³⁷ Bu durum İstanbul'a iletildiğinde kış dönemi için salyanelerinin verilmesi kararlaştırılmıştı.³⁸

Görevlerinde başarılı olan kaptanlar salyane ve tayinatlarına yapılan zamlarla ödüllendirilebilmekteydi. Mora çevresini korumakla görevli Mustafa Kaptan korsanlardan bir gemi alınca salyanesine 250 kuruş zam yapılmıştı.³⁹ Görevlerinde başarılı olmamaları halinde ise bu kaptanların salyaneleri kaldırılır yani görevlerine son verilir. 1790 yılında Akdeniz'de kış muhafazasına görevlendirilen kaptanlardan İsmail'in görevinde başarılı olmaması nedeniyle salyanesi Hasan Kaptan'a verilmişti.⁴⁰ 1791 yılında üç ay kış boyunca korsanlığa karşı Akdeniz'de gemileriyle mükemmel hazırlanmış şekilde dolaşmaları görevi verilen kaptanlardan 15 tanesinin başarısız olmaları üzerine bu kaptanlardan beşinin görevine son verilmiş, on tanesinin de salyanelerinin henüz ödenmemiş kısmının daha sonra alacakları salyanelerine eklenmesine karar verilmişti.⁴¹ 1795 yılında da görevini yapmayan İstanköylü İsmail Kaptan'ın görevine son verilirken bunun salyanesinin Hanyalı Kasımzade Mehmet'e verilmesi kararlaştırılmıştı.⁴²

Kış Muhafazası İçin Donanmadan Kalyon Görevlendirilmesi

Osmanlı Devleti her yıl kış ayları için donanmadaki kalyonlardan birkaç tanesini kış gemisi olarak Akdeniz'e göndermekteydi. 18. yüzyılın başlarında kış mevsiminde Akdeniz muhafazası için beş kalyon görevlendirilmekteydi. Bu gemiler yaz seferinden dönen kalyonlardan seçilmekte, bundan dolayı Kasım ayında tersaneye gelen gemilerin yeniden hazırlanarak denize açılması kısa bir süre içerisinde gerçekleştirilmekteydi.⁴³ Daha sonra bu uygulamada değişikliğe gidilerek kış ve yaz seferlerini gerçekleştirecek gemiler ayrı ayrı belirlenmiş böylece söz konusu gemilerin hazırlıklarının daha erken tarihlerde başlaması mümkün olmuştur. Tespit edebildiğimiz kadarıyla en geç 1760'lardan itibaren 1790'lı yıllara kadar kış muhafazası için Akdeniz'e donanmadan 2 kalyon kış gemisi olarak atanmaktaydı. Kış mevsimi boyunca hangi kalyonların Akdeniz muhafazasına gönderileceğinin belirlenmesi ve bu gemilerin hazırlanması için çalışmalar erken tarihlerde başlamaktaydı. 1766 yılına ait bir belgeye göre donanma gemileri nöbetle, yani sırayla kış muhafazası için görevlendirilmekteydi. 1766 yılında bu göreve Neheng-i Bahri ve Berid-i Zafer kalyonları atanmış olup 1767 yılında Tavus-ı Bahri ve Gazal-ı Bahri kalyonları, 1768 yılında ise Ziver-i Bahri kapudanesi ve Nasır-ı Bahri patronası bu görevi yerine getireceklerdi.⁴⁴ Ancak 1767 yılı için Akdeniz'e kış

³⁷ BOA, HAT 8278.

³⁸ BOA, HAT 8173.

³⁹ BOA, BOA, Cevdet Bahriye 670.

⁴⁰ BOA, Cevdet Bahriye 11345 (Ekim 1791).

⁴¹ BOA, Cevdet Bahriye 4433 (Ocak 1792); BOA, Cevdet Bahriye 4431 (Ocak 1792).

⁴² TSMA, E 5422/12 (Mayıs 1795). Benzer şekilde Anabolu çevresini korumakla görevli salyaneli firkate kaptanı Mehmet Kaptan'ın başarılı olmaması nedeniyle yerine İbrahim Kaptan atanmıştı, BOA, Cevdet Bahriye 4036 (Mart 1750).

⁴³ 1701 ve 1702 yıllarında kış mevsimi için Akdeniz'e beşer kalyon atanmıştı, bkz. Aydın, *Sultanın Kalyonları*, sf. 396.

⁴⁴ BOA, Cevdet Bahriye 11906 (Haziran 1766).

muhafazasına gönderilmesi planlanan Tavus-ı Bahrinin yanmasından dolayı bunun yerine Perr-i Bahri kalyonu gönderilmişti.⁴⁵

1790 yılından sonra ise 2 kalyon yerine daha küçük fakat daha fazla sayıda geminin görevlendirildiği görülmektedir. 1790 yılında Akdeniz muhafazası için 4 firkateynin⁴⁶ görevlendirilmiş olması devam eden Osmanlı-Rus Savaşı'yla ilişkilendirilebilir. Ancak bu savaşın bitmesinden bir kaç yıl sonrasına, 1796 yılına ait bir belgeden Osmanlı yönetiminin kış muhafazası için donanmadan gönderilecek gemilerle ilgili farklı bir uygulamaya geçtiği anlaşılmaktadır. Bu tarihte Akdeniz'e kış döneminde korsan ve izbandidlere karşı gönderilen büyük donanma gemileri işe yaramadığından söz konusu yıl için 4 gemi (belgede bu gemilerin türü belirtilmemektedir) hazırlanmış olup benzer şekilde 1797 yılı için de bir korvet⁴⁷, bir şehtiye ve iki kırlangıç görevlendirilecekti.⁴⁸ Belgede büyük donanma gemileriyle ilgili nasıl bir sorun yaşandığı belirtilmemekle birlikte söz konusu uygulama denizde daha çok gemi bulundurma isteğiyle açıklanabilir. Ancak 1799 kışında Akdeniz'e görevlendirilmiş olan bir şehtiyeyi kullanan Giritli Mazlum'un İstanbul'dan talebi küçük gemilerin kış dönemlerinde kullanımında yaşanan zorlukları göstermektedir. 1798 yılında Fransa'nın Mısır'ı işgaliyle başlayan Osmanlı-Fransa savaşının devam ettiği bu tarihte Girit'ten Reşit, Derne gibi limanlara kadar olan bölgeyi ve oradan da Granbosa, Pire ve Petre'yi içeren hattı karakol gezmekle görevlendirilen gemilerden şehtiyenin kaptanı Giritli Mazlum, kış mevsimi geldiğinden bu mevsimde söz konusu hattın özellikle Girit altı olarak belirtilen bölgesinde deniz koşularının kötü olduğu, sığınacak liman olmadığı gerekçesiyle "bu misillü sefâinin geşt ü güzârı gayr-ı mümkûn" olduğundan görevinden affını istemişti.⁴⁹ Nitekim 1800 yılında Osmanlı Devleti'nin kış muhafazasına bir firkateynle birlikte 3 kalyon görevlendirmiş olması en azından savaş yıllarında tekrar büyük gemilere dönüş yapıldığını göstermektedir.⁵⁰ Yine bu savaş döneminde 1801 kışında Korfu kalesinin muhafazası için 1 firkateyn ve 2 korvet⁵¹, İskenderiye tarafına ise 4 kalyon ve 2 firkateyn atanarak kış döneminde özellikle kritik bölgelerde düşman gemilerine karşı koruma tedbirleri arttırılmıştı.⁵²

⁴⁵ BOA, Cevdet Bahriye 8451 (Mayıs 1767). *Çeşmî-zâde Tarihi*'nde 8 Ocak 1767 gecesinde Bahçekapı ile Galata arasında demirliken yandığı belirtilen kış muhafazasına atanmış olan kalyon Tavus-ı Bahri olmalıdır, bkz. Çeşmî-zâde Mustafa Reşid, *Çeşmî-zâde Tarihi*, (Haz. Bekir Kütükoğlu), İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1993, sf. 10-11.

⁴⁶ Firkateyn, yelkenli sınıftan kalyondan daha küçük, tek ambarlı, üç direkli bir savaş gemisidir, bkz. Bostan, *Osmanlılar ve Deniz*, sf. 163.

⁴⁷ Korvet 25-32 metre uzunluklarında inşa edilen yelkenli savaş gemisi, bkz. Bostan, *Osmanlılar ve Deniz*, sf. 166.

⁴⁸ BOA, Cevdet Bahriye 9479 (Kasım 1796).

⁴⁹ Mazlum, hava koşulları dışında Girit'te iki yıldır süren veba nedeniyle nüfusun azalmış olduğu ve bundan dolayı gemisinin personel ve teçhizatını temin etmekte de sıkıntı yaşadığını ifade etmekteydi, BOA, Cevdet Bahriye 4073 (Şubat 1799).

⁵⁰ BOA, Cevdet Bahriye 476 (Eylül 1800).

⁵¹ BOA, Cevdet Bahriye 9923 (Haziran 1801).

⁵² BOA, Cevdet Bahriye 8762 (Ağustos 1801).

Tablo I: Kış Muhafazası İçin Donanmadan Görevlendirilen Gemiler

Yıl	Gemi Adedi ve Türü	Gemilerin Adı
1722 ⁵³	Kalyon	Kuşbahçeli
1759 ⁵⁴	Kalyon	Vefk-i Devlet
1761 ⁵⁵	3 Kalyon	Tılsım-ı Bahri --- ---
1762 ⁵⁶	2 Kalyon	Şahbaz-ı Bahri Perr-i Bahri
1765 ⁵⁷	2 Kalyon	Tılsım-ı Bahri Vefk-i Devlet
1766 ⁵⁸	2 Kalyon	Niheng-i Bahri Berid-i Zafer
1767 ⁵⁹	2 Kalyon	Perr-i Bahri Gazal-ı Bahri
1768 ⁶⁰	2 Kalyon	Zebur-ı Bahri Nasır-ı Bahri
1770 ⁶¹	2 Kalyon	Gazal-ı Bahri Nusret-nüma
1775 ⁶²	3 Kalyon	-
1776 ⁶³	2 Kalyon	Rodos-ı Cedid

⁵³ BOA, Cevdet Bahriye 5928 (Mart 1722).

⁵⁴ 1759 yılında Akdeniz'de kış muhafazasına atanan Vefk-i Devlet kalyonu kaptanı Ömer Kaptan muhafaza görevini devam ettirirken görev yerleri değiştirilen Eğriboz muhafızı Kamil Ahmet Paşa'yı Hanya'ya, Hanya mutasarrıfı Vezir Mehmet Paşa'yı da Eğriboz'a götürmekle görevlendirilmişti, BOA, Cevdet Bahriye 11950 (Mart 1759).

⁵⁵ Belgede kış muhafazası için Akdeniz'e üç kalyonun atandığı belirtilmekte fakat bu kalyonlardan sadece Tılsım-ı Bahrinin adı verilmektedir, BOA, Cevdet Bahriye 11085 (Aralık 1760).

⁵⁶ BOA, Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi Defterleri (D.BŞM.d.) 3554 (Ocak 1762).

⁵⁷ BOA, D. BŞM.d. 3744.

⁵⁸ BOA, Cevdet Bahriye 11906 (Haziran 1766).

⁵⁹ BOA, Cevdet Bahriye 8451 (Mayıs 1767).

⁶⁰ BOA, Cevdet Bahriye 11906 (Haziran 1766).

⁶¹ BOA, Cevdet Bahriye 7807 (Kasım 1769). Bir başka belgede aynı yıl Akdeniz'de kış muhafazası için hazırlanan iki donanma kalyonu Gazal-ı Bahri ve Rodos mutasarrıfı komutasındaki Tuhfetü'l-mülük kalyonu olarak belirtilmektedir. Bunlardan başka ayrıca Fesçi Ali Kaptan'ın kalyonu ve Sakızlı Hüseyin Kaptan'ın pergencesi kiralanmış olup, bu gemilere Cafer Bey'in pergencesi de eşlik edecekti, BOA, Cevdet Bahriye 794 (Kasım 1769).

⁶² BOA, Cevdet Bahriye 2916 (Aralık 1774).

		Bodrum-ı Cedid
1777 ⁶⁴	2 Firkateyn	Necm-i Zafer Sayyad-ı Bahri
1778 ⁶⁵	2 Kalyon	Fatih-i Bahri Mukaddem-i ...(?)
1779 ⁶⁶	1 Karavele 1 Kalyon	Fatih-i Bahri Mer'-i Bahri
1780 ⁶⁷	2 Firkateyn	Necm-i Zafer Sayyad-ı Bahri
1781 ⁶⁸	2 Karavele	Nasır-ı Cenk Mübda-i Nusret
1784 ⁶⁹	2 Kalyon	Hıfz-ı Hüda Şahbaz-ı Bahri
1788 ⁷⁰	2 Kalyon	-
1790 ⁷¹	4 Firkateyn	-
1794 ⁷²	2 Firkateyn	Ceyran-ı Bahri Mazhar-ı Hidayet
1798 ⁷³	3 Korvet	-
1800 ⁷⁴	3 Kalyon 1 Firkateyn	- -

Donanmanın Akdeniz seferi Kasım ayının gelmesiyle sona ereceğinden, donanma kalyonlarının Tersane-i Amire'ye dönme tarihi yaklaştığında hem kış hem de ilkbaharda Akdeniz'e açılacak gemilerin hazırlıklarına başlanılmaktaydı.⁷⁵ Kış muhafazası için görevlendirilen gemilerin hazırlık süreci başlıca üç unsuru içermektedir: Gemilerde görevli leventlerin mevacib, kaptanların salyane, miri esirlerin ulufeleri ve bu personelin ilaçları için

⁶³ Belgede Rodos-ı Cedid gemisi *kalyon-ı firkateyn* olarak belirtilmektedir, BOA, Cevdet Bahriye 4034 (Ocak 1776).

⁶⁴ BOA, D.BŞM.d. 41412.

⁶⁵ BOA, Cevdet Bahriye 12238 (Aralık 1777).

⁶⁶ BOA, Cevdet Bahriye 4206 (Şubat 1780).

⁶⁷ BOA, Ali Emiri, Sultan Abdülhamid I 4145 (Ağustos 1779).

⁶⁸ BOA, Cevdet Bahriye 4206 (Şubat 1780).

⁶⁹ BOA, Cevdet Bahriye 12043 (Ekim 1783).

⁷⁰ BOA, Cevdet Bahriye 3328 (Şubat 1788).

⁷¹ Bu firkateynlerden 3'ü Fas sultanı tarafından gönderilmişti, BOA, HAT 55252.

⁷² BOA, Cevdet Bahriye 10248 (Aralık 1793); BOA, Cevdet Bahriye 8914 (Eylül 1794).

⁷³ BOA, Cevdet Bahriye 4619 (Ekim 1797).

⁷⁴ BOA, Cevdet Bahriye 476 (Eylül 1800).

⁷⁵ BOA, Cevdet Bahriye 11121; BOA, Cevdet Bahriye 6607.

gerekli paranın hazırlanması; gemilerin teçhiz, tedhin ve tamirlerinin yapılması ve sefer boyunca gemi personelinin tüketecekleri kumanyanın hazırlanması.

Gemilerde görev alacak personelin (leventler, kaptanlar ve miri esirler) ücretleri ve sefer boyunca ihtiyaç duyulacak ilaçların temini için gerekli para hazırlanırken bir mali yıl içerisinde hem kış hem de yaz mevsiminde görev yapacak donanma gemilerinin masrafları birlikte hesaplanmaktaydı. Örneğin 1765 yılının kış ve ilkbaharında denize açılacak donanma kalyonlarının masrafı 220 bin kuruş olarak hesaplanmıştı.⁷⁶ Belirlenen paranın zamanında hazırlanabilmesi için Eylül ayından itibaren ilgili yerlere emirler gönderilmekteydi. 1768 yılında kış ve ilkbaharda Akdeniz muhafazasına çıkacak donanma kalyonları personelinin maaşları için gereken 200 bin kuruş nakdin zamanında hazırlanabilmesi için 20 Eylül 1767 tarihinde emir yazılmıştı.⁷⁷ 1762'de Akdeniz'e kış muhafazası için görevlendirilen Şahbaz-ı Bahri ve Perr-i Bahri kalyonlarında görevlendirilen 625 leventin geçmiş dönemlere ait mevacibleri ile bir kıst bahariye mevacibleri, kaptanlarının salyaneleri, esir ulufeleri ve edviye bahaları için 9 bin 272 kuruş 57 akçe hazineden alınarak personele dağıtılmıştı.⁷⁸ 1765 yılında kış muhafazası için gönderilen Tılsım-ı Bahri ve Vefik-i Devlet kalyonlarının her gemide 270 leventten toplam 540 leventlerinin mevacibleri, kaptanların salyaneleri, miri üseranın ulufeleri ve ilaç parası 8491 kuruş 55 akçeydi (Bkz. Tablo II).⁷⁹

Yüzyılın ikinci yarısında kış muhafazasına atanacak kalyonların nöbet usulüyle en azından bir yıl önceden belirlenmesi bu gemilerin bakım ve onarımlarının yapılarak donanımlarının tamamlanması çalışmalarının da erken tarihlerde başlatılmasını mümkün kılmaktaydı. 1766 kışı muhafazasına atanan Niheng-i Bahri ve Berid-i Zafer gemilerinin tamir, tedhin ve teçhizine başlanması için 23 Mayıs 1765'te ilgililere emirler yazılmış ve 11 Temmuz 1765 günü de çalışmalar başlamıştı. 1767 ve 1768 yıllarında görevlendirilecek kalyonların hazırlanması için de 27 Haziran 1766 günü emir verilmişti.⁸⁰ Gemilerin tamir ve teçhizi için gerekli malzeme ve işgücünün tespit ve temini Tersane Emini, Kethüdası ve Liman Reisi tarafından gerçekleştirilmekteydi. Gemilerdeki tamir, bakım işleri ve donanımları için ihtiyaç duyulan malzemeler Tersane-i Amire'den verilmekte, tersane mevcudunun yeterli gelmediği

⁷⁶ BOA, Cevdet Bahriye 916 (Aralık 1764).

⁷⁷ 200 bin kuruş Anadolu'daki bazı mukataa, cizye ve avarız gelirlerinden hazırlanacaktı, BOA, Cevdet Bahriye 11121. 1769 yılında Akdeniz'e çıkacak donanma gemilerinin personelinin maaşları için gereken 202 bin 180 kuruşun hazırlanması için 10 Eylül 1768 tarihinde emir verilmişti, BOA, Cevdet Bahriye 6607. 1777 yılında Akdeniz'e çıkacak kalyonlar personelinin maaşları için gerekli 216 bin 844 kuruşun Halep, Malatya, Rakka, Trablusşam ve Sayda'daki miri mallardan tahsili için 3 Ekim 1776 tarihinde emir verilmişti, BOA, Cevdet Maliye 23414. 1768 yılında kış ve ilkbahar seferlerine çıkacak donanma gemilerinin personel maaşları için Halep'teki Bac-ı Pazar-ı Esb Mukataasından 8540 kuruşun hazırlanması emri 9 Ekim 1767'de gönderilmişti, BOA, Cevdet Bahriye 8452.

⁷⁸ BOA, D.BŞM.d. 3554 (Ocak 1762).

⁷⁹ BOA, D.BŞM.d. 3744. 1776 yılı için Akdeniz'e kış muhafazasına görevlendirilen 2 donanma kalyonundaki 520 leventin 3'er aylık bir kıst mevacibleri, süvari ve mülazım kaptanların 3'er aylık salyaneleri, esir ulufeleri ve edviye bahası olan 8 bin 395,5 kuruş hazineden verilmişti, BOA, Cevdet Bahriye 4034 (Haziran 1776). 1798 kışında Akdeniz'e atanan 3 korvetin kaptan, gedikli ve diğer neferatı için gereken 58 bin 175,5 kuruş mevacip, salyane, kumanya ve edviye parasının parça parça İrad-ı Cedid hazinesinden karşılanması için 1797 yılının Ekim başında yazışmalar yapılmıştı, BOA, Cevdet Bahriye 4619 (Ekim 1797).

⁸⁰ BOA, Cevdet Bahriye 11906. 1780 kışında Akdeniz'e gönderilecek Necm-i Zafer ve Sayyad-ı Bahri firkateynlerinin hazırlıklarının yapılması için 30 Ağustos 1779'da emir verilmişti, BOA, Ali Emiri, Sultan Abdülhamid I 4145.

durumlarda satın alınmaktaydı.⁸¹ 1779 yılında kış muhafazasına çıkacak olan iki donanma kalyonunun kalafat, tamir ve teçhizi için gerekli mühimmat Tersane Emini Süleyman Efendi tarafından verilmişti. Bunlar arasında gemi teknesinin dayanıklılığını arttırmak üzere yapılan kalafat ve boya işlemlerinde kullanılan zift, katran, reçine, üstübü; geminin teçhizinde kullanılan kürek, pusula, saat, fanus, çuka, kirpas gibi malzemeler bulunmaktaydı.⁸² Gemilerdeki toplar için gerekli barut Cebehane-i Amire ile Gelibolu baruthanesinden, leventlerin tüfekleri için ihtiyaç duyulan kurşun ise Cebehane-i Amire'den verilmekteydi.⁸³

Tablo II: 1765 yılında Akdeniz'e Kış Muhafazasına Görevlendirilen Donanma Kalyonları Personelinin Maaş ve İlaç Paraları

Kalyon-ı Tılsım-ı Bahri Süvari-i Erzurumlu Hüseyin Kaptan	Takım neferen 270	Mevacib 3849,5 kuruş 30 akçe
Kalyon-ı Vefk-i Devlet Süvari-i İstanköylü Hüseyin Kaptan	Takım neferen 270	Mevacib 3849,5 kuruş 30 akçe
Kapudan Salyanesi	618 kuruş	
Miri esir ulufesi	110,5 kuruş 10 akçe	
Edviye Bahası	66 kuruş 30 akçe	
TOPLAM	8491 kuruş 55 akçe	

Kaynak: BOA, D.BŞM.d. 3744.

Kış muhafazasına görevlendirilen gemilerin hazırlıkları arasında gemi personelinin kumanyası da bulunmaktaydı. Kumanya olarak ihtiyaç duyulan gıda maddeleri çeşitli birimler tarafından aynı olarak veriliyordu. Gemi personelinin temel tüketim maddelerinden biri olan peksimet genellikle Tersane-i Amire'den verilmekteydi. Ancak 1766 yılında kış ve ilkbaharda Akdeniz'e açılacak donanma gemilerine verilecek peksimet Gelibolu'da hazırlanacaktı.⁸⁴ Benzer şekilde buğday da Tersane-i Amire mevcudundan verilmekteydi. Bunların dışında gemide tüketilen diğer gıda maddeleri mercimek, erz (pirinç), revgan-ı sade, sirke, tuz, soğan ise Matbah-ı Amire'den verilmekteydi.⁸⁵ Gemideki kandillerin yakıtı olarak kullanılmak üzere

⁸¹ Seferden dönen gemilerin tamir ve teçhizine dair 18. yüzyılda yapılan düzenlemeler için bkz. Aydın, *Sultanın Kalyonları*, sf. 36-45.

⁸² BOA, Cevdet Bahriye 4206. Gemilerin inşa ve teçhizinde kullanılan malzemeler için bkz. İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Amire*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992, sf. 102-170.

⁸³ BOA, Cevdet Bahriye 12043 (Ekim 1783), Cevdet Bahriye 10248 (Aralık 1793).

⁸⁴ Gelibolu'da miri peksimet hazırlamakla görevlendirilen Bulgaroğlu Nikolaki, Dedeko ve Kostantin adlı zimmiler 2 bin kantar peksimet hazırlayacaklardı, Ali Emiri, Sultan Mustafa III 4573 (Ocak 1766).

⁸⁵ 1798 yılı kış muhafazasıyla görevlendirilen 3 korvetin personelinin altı aylık tayinatları olarak 2362,5 vukiyye revgan-ı sade, 10620 vukiyye zeytin, 5310 vukiyye soğan, 2655 vukiyye sirke, 1326 vukiyye tuz, 1200 kile erz ve 600 kile mercimek Matbah-ı Amire'den verilmişti, BOA, Cevdet Bahriye 8013 (Ekim 1797). 1784 yılında kış muhafazası için Akdeniz'e çıkacak iki kalyonun maiyetine atanan çamlıcanın personeli için 30 kile erz de Matbah-ı Amire'den verilmişti, BOA, Ali Emiri Sultan Abdülhamid I 4784,

ihtiyaç duyulan zeytinyağı ise satın alınmaktaydı.⁸⁶ 1797 yılında ise kış muhafazasına atanan 4 geminin mercimek, revgan-ı sade, tuz, revgan-ı zeyt ve peksimet gibi tayinatı yaz seferinden dönen donanma gemilerinin artanından verilmişti.⁸⁷

Kış muhafazası için donanmadan gönderilen kalyonların maiyetine küçük gemiler de atanabilmekteydi. 1784 yılında kış muhafazasına görevlendirilen iki kalyonun yanına Atmaca adlı bir çamlıca atanmıştı.⁸⁸ 1790 yılında kış muhafazası için Akdeniz'e atanan donanma kalyonlarıyla birlikte 2 kırlangıç da görevlendirilmişti.⁸⁹ İhtiyaç halinde sivil gemilerin kiralanması yoluna da gidilmekteydi.⁹⁰ 1770 yılında derya beylerinden Rodos mutasarrıfı Cafer Beyin kaptanı olduğu Tuhfetü'l-mülük ve Gazal-ı Bahri kalyonlarından başka biri kalyon biri de pergende⁹¹ olmak üzere iki gemi daha kiralanmıştı. Bu gemilere ayrıca Cafer Beyin bir pergendesi de eşlik edecekti. Cafer Beyin başbuğ atandığı bu beş gemilik filo Akdeniz'de sürekli bir karakol yaparak korsanların oldukları bölgelere gideceklerdi.⁹² Kış muhafazasına atanan gemiler sayı olarak her ne kadar daha az olsalar da yaz seferini gerçekleştiren gemilerle aynı sorumluluğu yerine getirmekteydiler. Bir başbuğun komutasındaki gemiler Akdeniz'de korsan saldırılarını önlemek üzere karakol yapmakta, korsanların olduğuna dair bilgi gelen bölgelere gitmekte ve bu saldırıların sıkça yaşandığı önemli ticari güzergahları korumak üzere görevlendirilmekteydiler.⁹³

Akdeniz'in kış günlerinde korunması ile görevlendirilen gemilerin tam olarak hangi tarihler arasında bu görevi yerine getirdiklerine dair ulaştığımız belgelerde bir bilgi yer almamaktadır. Kış ve ilkbahar seferlerine çıkacak gemilerin hazırlanmasına dair emirlerden Kasım ayının gelmesiyle birlikte tersaneye dönen kalyonların hemen ardından kış gemilerinin gönderildiği anlamı çıksa da bunun her zaman mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin 1780 yılında kış muhafazası için atanan 2 kalyon ile ilkbaharda Akdeniz'e çıkacak kalyonların Aralık ayının sonları gelmekle birlikte henüz hazırlanmamış olduklarından şikayet edilerek bir an önce bu gemilerin hazırlıklarına başlanması istenmişti.⁹⁴ 13 Aralık 1760 tarihli bir belgeye göre kış

(Aralık 1783).

⁸⁶ 1770 yılında kış muhafazasına görevlendirilen iki kalyona 1500 kile erz ve 750 kile mercimek Matbah-ı Amire'den, 96 kile hinta Tersane-i Amire'den, 1650 kantar peksimet miri kalyonlar habbazı tarafından verilecek, gemideki kandillerin yakıtı olarak kullanılacak 3354 vukiyye zeytinyağı ise satın alınarak gemilere teslim edilecekti, BOA, Cevdet Bahriye 7807 (Ocak 1770). 1778 kışında Akdeniz'e çıkacak iki kalyon için 750 kile erz, 370 kile mercimek Matbah-ı Amire'den, 12 kile hinta Tersane-i Amire'den verilecek, 814 kantar peksimet kalyonlar habbazı tarafından hazırlanacak ve 1568 vukiyye zeytinyağı ise satın alınacaktı, BOA, Cevdet Bahriye 12238 (Aralık 1777).

⁸⁷ BOA, Cevdet Bahriye 1282 (Ocak 1797).

⁸⁸ BOA, Ali Emiri, Sultan Abdülhamid I 4784 (Aralık 1783).

⁸⁹ BOA, Cevdet Bahriye 10240 (Aralık 1789).

⁹⁰ Osmanlı-Rus Savaşı'nın devam ettiği 1791 yılında Akdeniz'de kış muhafazasında görevlendirilmek üzere bir miri kırlangıçtan başka bir tüccar pergendesi kiralanmıştı, BOA, Cevdet Bahriye 6404 (Ocak 1791).

⁹¹ Pergende 25-30 metre uzunluğunda kürekli bir savaş gemisi, bkz. Bostan, *Osmanlılar ve Deniz*, sf. 129.

⁹² BOA, Cevdet Bahriye 794 (Kasım 1769). Cafer Beyin bu gemilere başbuğ atandığı 1770 kışında Osmanlı-Rus Savaşı devam etmekle birlikte Rus donanması henüz Akdeniz'e gelmemişti. Ancak Rus gemilerinin Mora'da Manya sularına geldiği öğrenilince Cafer Beye maiyetindeki gemilerle hemen bu bölgeye gitmesi emredildi, BOA, Cevdet Bahriye 761 (Mart 1770).

⁹³ 1722 kışında Akdeniz'e atanan Kuşbağçeli kalyonu önemli bir ticari güzergah olan Trablus ve Sayda iskelelerini korsanlardan korumakla görevliydi, BOA, Cevdet Bahriye 5928 (Mart 1722).

⁹⁴ BOA, Cevdet Bahriye 9136 (Aralık 1779).

muhafazası için Akdeniz'e gönderilecek 3 kalyondan tamir ve teçhizi tamamlanan Tılsım-ı Bahri, ertesi gün saat 4'te alarga ettirilecekti.⁹⁵ Buna göre kış muhafazasına atanan gemilerin hepsinin aynı anda göreve başlamaları söz konusu olmayıp muhtemelen denize açılmaya hazır hale gelen gemi görevine başlayabilmekteydi. Ancak birçok örnekte kış muhafazası için seçilen gemilerin hazırlıklarının Aralık ayının son günlerinde dahi devam ediyor olması bu gemilerin Ocak ayından önce görevlerine başlamadıklarını göstermektedir.⁹⁶ Salyaneli gemilerle ilgili bir örnekte kış muhafazası için üç ay gibi bir süre belirtilmekteyse de⁹⁷ donanma gemilerine ait örneklerden bu gemilerin kış muhafazası için çıktıkları Akdeniz'de muhafaza görevlerini yaz sonlarına kadar devam ettikleri anlaşılmaktadır. Örneğin 1794 yılında kış muhafazasına görevlendirilen Ceyran-ı Bahri ve Mazhar-ı Hidayet firkateynlerinin personelinin Akdeniz'de oldukları için alamadıkları kış aylarına denk gelen maaşlarının (bu gemiler görevlerini tamamlayarak dönmüş olduklarından) ödenmesiyle ilgili emrin 13 Eylül 1794 tarihli olması gemilerin görevlerine yaz sonuna kadar devam ettiğini göstermektedir.⁹⁸ 1798 yılında Akdeniz'e kış muhafazasına görevlendirilen 3 korvetin personeline verilecek tayinat da altı ay için hesaplanmıştı.⁹⁹

SONUÇ

Osmanlı donanması her yıl Hızır ve Kasım günleri arasında Osmanlı sularının güvenliğini sağlamak amacıyla Akdeniz seferini gerçekleştirmekteydi. Bu tarih aralığı Akdeniz'de eski dönemlerden beri denizcilik mevsimi olarak kabul edilen tarih aralığıydı. Kasımla birlikte kış mevsiminin etkisini göstermeye başlayarak hava, dolayısıyla deniz koşullarının kötüleşmesi donanmanın yaz seferini tamamlayarak İstanbul'a, Tersane-i Amire'ye dönmelerini gerektirmekteydi. Bu dönemde gemilerin tersaneye dönmelerinin tek nedeni hava koşulları olmayıp uzun süre denizde kalmaları nedeniyle tamir ve bakıma, bir sonraki sefere çıkmadan önce eksikliklerinin giderilmesine ihtiyaç duymaları da önemli bir faktördü. Ancak kış aylarında da korsan ve deniz haydutlarının saldırılarının devam etmesi Osmanlı Devleti'nin bu dönemde Akdeniz'deki sularını korumak üzere tedbir almasını gerektirmekteydi.

Ruz-ı Kasım ile ruz-ı Hızır günleri arasını içeren kış mevsiminde Akdeniz'de Osmanlı sularının güvenliğinin sağlanmasında salyaneli kaptanların gemileri önemli bir rol üstlenmişlerdi. 18. yüzyılda yaz ve kış aylarında yani tüm yıl boyunca daha çok belli bir bölgenin güvenliğini sağlamakla sorumlu olan bu gemilerden özellikle deniz savaşlarının sıklıkla yaşandığı yüzyılın sonlarında Akdeniz'deki daha geniş bir bölgeyi koruyacak şekilde yararlanılmıştır. Ancak Osmanlı Devleti kış mevsiminde Akdeniz muhafazası için salyaneli gemilere göre daha donanımlı olan donanma gemilerinden de bir kaçını görevlendirmekteydi.

Donanmanın yaz seferini tamamlamasının ardından İstanbul'a, Tersane-i Amire'ye dönmeleriyle kış ayları için yeni gemilerin görevlendirilmesi arasında birkaç aylık bir ara dönem bulunmaktaydı. Bu ara dönemde yaz seferini tamamlayan donanmadan birkaç kalyon

⁹⁵ BOA, Cevdet Bahriye 11085 (Aralık 1760). Alarga terimi bir geminin sahile yanaşmış bir durumda olmayıp açıkta bulunması, durması anlamına gelmekteydi, bkz. Süleyman Nutkî, *Kamûs-i Bahri*, (Haz. Mustafa Pultar), İş Bankası Yayınları, İstanbul 2011, af. 7.

⁹⁶ 1778 kışında Akdeniz'e gönderilecek iki kalyonun hazırlıkları 1777 Aralık ayı sonlarında hala devam etmekteydi, BOA, Cevdet Bahriye 12238 (28 Aralık 1777). 1794 kışında Akdeniz'e çıkacak 2 firkateyne barut ve kurşun verilmesiyle ilgili emrin tarihi 27 Aralık 1793'tü, BOA, Cevdet Bahriye 10248.

⁹⁷ BOA, Cevdet Bahriye 4431 (Ocak 1792).

⁹⁸ BOA, Cevdet Bahriye 8914.

⁹⁹ BOA, Cevdet Bahriye 8013 (Aralık 1797).

Akdeniz'de bırakılarak kış gemileri hazırlanıncaya kadar özellikle korsan saldırılarının yoğun yaşandığı güzergahlarda görevlerine devam etmekteydiler. Bu esnada kış gemilerinin hazırlıkları tamamlanmaktaydı. Yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti kış gemisi hazırlıklarını daha sistematik hale getirerek nöbet sistemini uygulamış, böylece kış muhafazasına atanacak kalyonların hazırlıklarına daha erken tarihlerde başlanmasını sağlamıştır. Bu dönemde iki kalyon kış gemisi olarak atanırken yüzyılın sonlarında büyük gemiler yerine daha küçük fakat daha çok geminin kış muhafazasına atanması yönünde bir değişikliğe gidilmiştir. Kış muhafazasına atanan gemiler donanmanın yaz seferinde olduğu gibi korsanlara karşı Osmanlı sularında karakol yapmaktaydılar. Savaş dönemlerinde korsanların yanı sıra düşman gemilerinin de saldırılarını sürdürmeleri savaş yıllarında kış aylarında Akdeniz muhafazasına atanan gemilerin sayısının olanaklar ölçüsünde arttırılmasına neden olmuştur. Sonuç olarak Osmanlı Devleti, Akdeniz'deki sularını korumak üzere Akdeniz muhafazasını sadece deniz mevsimi olan ilkbahar ve yaz aylarıyla sınırlandırmamakta, ruz-ı Kasım ve ruz-ı Hızır dönemini içeren kış muhafazasıyla birlikte tüm yılı içerecek biçimde planlamakta ve gerçekleştirmekteydi.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi:

Ali Emiri, Sultan Mustafa III: 4573, 27643.

Ali Emiri, Sultan Abdülhamid I: 4145, 4784

Ali Emiri, Sultan Selim III: 3736.

Cevdet Bahriye: 476, 500, 627, 670, 750, 761, 794, 914, 916, 1282, 2608, 2916, 3328, 4034, 4036, 4073, 4206, 4431, 4433, 4619, 5505, 5792, 5928, 6404, 6607, 6895, 7343, 7747, 7807, 8013, 8451, 8452, 8762, 8811, 8914, 9136, 9479, 9710, 9923, 9933, 10240, 10248, 11085, 11121, 11256, 11345, 11729, 11906, 11950, 12043, 12238, 23414.

Bab-1 Defteri Başmuhasebe Kalemi Defterleri (D.BŞM.d.), D. No: 3554, 3744, 41412.

D.BŞM.KNK.d 15834.

İbnül Emin Bahriye: 1026.

Hatt-ı Hümayun: 8173, 8278, 8666, 55252.

Mühimme Defteri, No: 143.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi:

Belge No: E 5422/12.

Basılı Eserler:

Aydın, Yusuf Alperen, *Sultanın Kalyonları, Osmanlı Donanmasının Yelkenli Savaş Gemileri (1701-1770)*, Küre Yayınları, İstanbul 2011.

Aydın, Yusuf Alperen, "18. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Ege (Adalar) Denizi ve Doğu Akdeniz'e Yönelik Güvenlik Parametreleri", *Osmanlı Araştırmaları*, XLV, 2015, ss. 161-184.

- Bostan, İdris, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992.
- Bostan, İdris, *Osmanlılar ve Deniz*, Küre Yayınları, İstanbul 2007.
- Çeşmî-zâde Mustafa Reşîd, *Çeşmî-zâde Tarihi*, (Haz. Bekir Kütükoğlu), İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1993.
- Koç, Yahya, *149 Numaralı Mühimme Defteri (1155-1156/1742-7143) İnceleme-Çeviriyazı-Dizin*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2011.
- Özdemir, Şenay, “Osmanlı Donanmasının Bir “Seyir Defteri” ve XVIII. Yüzyıl Osmanlı Denizciliğine İlişkin Bazı Gözlemler”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXIV, S. 37, Y. 2005, ss. 113-163.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1993.
- Pryor, John H., *Akdeniz'de Coğrafya, Teknoloji ve Savaş, Araplar, Bizanslılar, Batılılar ve Türkler*, (Çev. Füsun Tayanç-Tunç Tayanç), Kitap Yayınevi, İstanbul 2004.
- Süleyman Nutkî, *Kamûs-i Bahrî*, (Haz. Mustafa Pultar), İş Bankası Yayınları, İstanbul 2011.
- Topal, Mehmet, *Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, Nusretnâme (Tahlil ve Metin (1106-1133/1695-1721))*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2001.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988.
- Zorlu, Tuncay, *Osmanlı Ve Modernleşme III. Selim Dönemi Osmanlı Denizciliği*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.